

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การนำเสนอเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความนิยมไทย แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิด และทฤษฎีกับความนิยมไทย

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมไทย

ตอนที่ 3 ลักษณะของโมเดลลิשראל

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีความนิยมไทย

ค่านิยม (Value) หรือบางครั้งเรียกว่า “ค่าหรือคุณค่า” ของสิ่งใดก็ตามที่ทำให้บุคคล กลุ่ม หรือสังคมมีความสนใจ เชื่อถือและยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อกลุ่มหรือต่อสังคม เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคมตามทฤษฎีของโรคิช (Rokeach, 1968) เชื่อว่า ค่านิยมเป็นรูปแบบของความเชื่อ (Belief) ที่แต่ละคนยึดถืออยู่ว่าแต่ละคนควรปฏิบัติตนอย่างไร หรือสิ่งใดมีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า โดยทั่วไปค่านิยมสัมพันธ์กับทุกสิ่งและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล นอกจากนี้ค่านิยมยังเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจว่าสิ่งใดเลวหรือดี รวมถึงการตัดสินใจพฤติกรรมของแต่ละบุคคลด้วย ตามทฤษฎีค่านิยมของ โรคิช (Rokeach, 1968) นั้น ตั้งอยู่บนหลักทฤษฎีด้านการใช้บุคลิกภาพและทัศนคติ เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่มคน โดยมีสมมติฐานเกี่ยวกับค่านิยม 5 ประการ ดังนี้

1. ค่านิยมเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม สถาบันทางสังคม และบุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของการเกิดค่านิยม
2. ในขณะเดียวกันผลหรืออิทธิพลของค่านิยม ก็แสดงออกมาทางมโนทัศน์และพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ ในเกือบทุกรูปแบบ
3. ปริมาณของค่านิยมมีอยู่ไม่มากนัก และอยู่ในขอบเขตที่นับและศึกษาได้
4. ความแตกต่างของค่านิยมจะแสดงออกทางระดับ (Degree) มากกว่าทางอื่น
5. ค่านิยมอาจรวมกันเข้าเป็นระบบค่านิยมได้

โรคิช (Rokeach, 1968) ได้อธิบายธรรมชาติของค่านิยมไว้ ดังนี้

1. ค่านิยมมีลักษณะยั่งยืนถาวร หมายความว่า ค่านิยมมีความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของคนในสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง และที่ค่านิยมมีลักษณะถาวร เพราะค่านิยมเกิดจากการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเด็ก

2. ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญ การปลูกฝังค่านิยมนั้นบุคคลได้รับการอบรมสั่งสอน โดยเน้นถึงความสำคัญของค่านิยมในแต่ละเรื่องต่างกัน เช่น ความซื่อสัตย์ และการรักษาน้ำใจกัน บางสังคมอาจให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาน้ำใจกันมากกว่าความซื่อสัตย์ เป็นต้น

3. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อที่คงทนถาวรของบุคคล

ลักษณะของความนิยมไทยเป็นความคิด ความรู้สึกนิยมชมชอบของบุคคล ที่มีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมต่อความเป็นไทย โดยการชื่นชม สนับสนุน และมองเห็นคุณค่า ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมไทย ชาญซึ่งในศิลปวัฒนธรรมไทย นิยมในสิ่งประณีต และซื้อสินค้าที่ผลิตในไทย มีการแต่งกายแบบไทย

ดังนั้น ความนิยมไทยจัดเป็นค่านิยมอย่างหนึ่ง ที่ทำให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าในความเป็นไทย ที่ยึดถือและปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย คำว่า ความนิยมไทย ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า ความนิยมไทยไว้ดังนี้

แอลัม กุญชร (2525, หน้า 44) ได้ให้ความหมาย ความนิยมไทย ว่าหมายถึง ความรักไทยนิยมไทย โดยสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็นวัตถุ บุคคล ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีความหวงแหนมาตุภูมิ มุ่งส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งการรักษาเกียรติภูมิของชาติด้วย

ประสงค์ สุ่นศิริ (2525, หน้า 49) ให้ความหมายความนิยมไทยว่า มีความหมายกว้างขวางอยู่ในตัวเอง นับตั้งแต่ความนิยมในสินค้า และบริการของไทย ตลอดจนความนิยมในศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

สมพร เทพสิทธิ์า (2525, หน้า 60) ได้ให้ความหมายของความนิยมไทยไว้ หมายถึง ความภาคภูมิใจ และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย สินค้า และบริการของไทย รวมทั้งสินค้าที่ผลิตในประเทศไทย ตลอดจนความเป็นไทย

ชวน หลีกภัย (2527, หน้า 81) ให้ความหมาย ความนิยมไทยเป็นค่านิยม ซึ่งรวมถึงการใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศไทย การนิยมขนบธรรมเนียมประเพณี การนิยมใช้ภาษาไทย ทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ไม่พูดภาษาไทยปนภาษาต่างประเทศ การแต่งกายแบบไทย และร่วมกันฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ

บำรุง ปานสุนทร (2527) ให้นิยามคำว่าความนิยมไทย หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่เป็นที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีค่าแก่การกระทำ น่าจะทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง และเป็นสิ่งที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

กรมสามัญศึกษา (2529, หน้า 59) ให้ความหมาย ความนิยมไทย หมายถึง ความรักไทย นิยมไทยโดยสำนึก และภูมิใจในความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็น วัตถุ บุคคล ศิลปวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีความผูกพันห่วงแหนมาตุภูมิ มุ่งส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งการรักษาเกียรติภูมิของชาติด้วย

จันทร์ทัศน์ เพ็ญริสาร (2529, หน้า 1) ให้ความหมาย ความนิยมไทย หมายถึง ความชื่นชม ความศรัทธาในเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะของชาติไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่บอกให้รู้ถึงความเป็นไทย ได้แก่ ภาษาพูด ศิลปะ ธรรมเนียมประเพณี จิตใจหรือคุณธรรมแบบไทย

วิบูลย์ กระจางแจ้ง (2529) ให้นิยามคำว่า ความนิยมไทย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Thai Appreciation" คือ การที่คนไทยนิยมชมชอบในความเป็นไทย สนับสนุนและส่งเสริมคนไทยและชาติไทย โดยนิยมในเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี นิยมในสิ่งประดิษฐ์ของไทย

ผดุง อารยะวิญญู และ ศรียา นิยมธรรม (2530) ให้นิยามคำว่า ความนิยมไทย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "The Thai Nationalistic Value" คือ การมีความรักไทย นิยมไทย สำนึก และภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักและห่วงแหนศิลปวัฒนธรรม และลักษณะเฉพาะของคนไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งแสดงออกทั้งทางรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรม

บุญตา ยิ้มน้อย (2536, หน้า 11) ให้นิยามคำว่า ความนิยมไทย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "The Thai Appreciation Value" คือ ความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมความเป็นไทย โดยมองเห็นคุณค่าของภาษา ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย การที่คนไทยนิยมชมชอบในความเป็นไทยของตนสนับสนุนและส่งเสริมคนไทย และชาติไทย อันเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ คนไทยพึงนิยมไทยโดยแสดงออกดังนี้

1. นิยมในเชื้อชาติ ได้แก่ การรักนับถือคนไทยด้วยกัน และชาติไทย ไม่ดูหมิ่นคนไทย และชาติไทย อันจะส่งผลให้เสื่อมเสียเกียรติของชาติ ไม่เห็นชาติอื่นดีกว่าชาติไทย
2. นิยมในขนบธรรมเนียมประเพณี คือ นิยมถือหลักปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย
3. นิยมในสิ่งประดิษฐ์ คือ นิยมใช้ของที่คนไทยทำ หรือทำในเมืองไทย นิยมซื้อของที่คนไทยขาย

กฤติกา ลีลาพตะ (2544) ให้นิยามคำว่า ความนิยมไทย หมายถึง ความคิด ความรู้สึก นิยมชมชอบ และมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมความเป็นไทย ชื่นชม สนับสนุนและมองเห็นคุณค่าขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ชามซึ่งในศิลปวัฒนธรรมไทย นิยมในสิ่งประดิษฐ์และข้อสันคำที่ผลิตในประเทศไทย มีการแต่งกายแบบไทย ใช้ภาษาไทย รู้จักประหยัดอดออม

จากนิยามดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่าความนิยมไทย หมายถึง ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการชื่นชม สนับสนุน และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทย ศิลปกรรมไทย สิ่งประดิษฐ์และสินค้าไทย แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 วัฒนธรรมไทย หมายถึง สิ่งที่คนไทยเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น มีการเรียนรู้และปฏิบัติต่อ ๆ กันมา มีลักษณะแสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว และการมีศีลธรรมอันดี ได้แก่ การมีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย การรู้จักเคารพครูอาจารย์ และผู้อาวุโส มีมารยาทในการพูดจาสุภาพ การแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย ถูกต้องตามกาลเทศะ เหมาะสมกับฐานะและวัย

1.2 ประเพณีไทย หมายถึง แนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคมเพื่อให้บุคคลในสังคม มีการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมตามที่สังคมกำหนด รวมทั้งการเข้าร่วมในกิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา และวันสำคัญเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเชื่อ ได้แก่ การทำบุญ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง และพิธีกรรมทางศาสนา

1.3 ศิลปกรรมไทย หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่คนไทยสร้างสรรค์ขึ้นและพัฒนาจนมีรูปแบบเฉพาะของตนเอง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการของบ้านเมือง ความเป็นอยู่ ความเชื่อ และแนวความคิด ได้แก่ โบราณสถานทางพุทธศาสนา มหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง ประติมากรรมต่าง ๆ ภาพเขียนที่ใช้ถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ งานฝีมือที่ต้องใช้ความประณีตบรรจง เครื่องใช้ภายในอาคารสถานที่ รวมไปถึงเครื่องประดับต่าง ๆ

1.4 สิ่งประดิษฐ์และสินค้าไทย หมายถึง สิ่งของที่ผลิตขึ้นโดยคนไทย เกิดจากความรู้ และภูมิปัญญาไทย วัดได้จากแบบสอบถามความนิยมไทย

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมไทย

อิทธิพลของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างยิ่งในสังคมไทย เนื่องจากเครือข่ายการสื่อสารที่ทันสมัยในปัจจุบัน ทำให้สื่อประเภทต่าง ๆ สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ หรือสื่อประเภทอื่น ๆ สื่อสารมวลชน (Mass Communication) ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ (ปรเม สตะเวทิน, 2527)

อิทธิพลของสื่อมวลชนกับค่านิยม ตามแนวคิดของ โรคิช (Rokeach, 1973, p. 1) ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ทางสังคมและ สถาบันทางสังคมต่าง ๆ สื่อมวลชนจัดว่าเป็น

สถาบันทางสังคม และมีบทบาทในการให้การเรียนรู้ทางสังคมโดยผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ ไปสู่ผู้รับ (สุวรรณ ยุทธนา, 2532, หน้า 14) บทบาทด้านนี้ของสื่อมวลชน ถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ทางสังคม ที่มีส่วนในการปลูกฝังและถ่ายทอดค่านิยม รวมทั้งเป็นตัวแทนในการเรียนรู้ จากการศึกษาของแบนดูรา (Bandura, 1977) พบว่า การเรียนรู้ของผู้รับสารจากสื่อมวลชน เกิดจากการมีประสบการณ์ร่วมกับบุคคลที่ผู้รับสารยึดถือเป็นตัวแบบ ยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่บิดามารดาใช้เวลาให้กับลูกน้อยลง ก็ยิ่งทำให้สื่อต่าง ๆ มีโอกาสเข้าถึงเด็กได้มากขึ้น เพราะอิทธิพลของสื่อมวลชนมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ ความคิดเห็น ค่านิยม เจตคติ ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก และนับวันสื่อมวลชนก็ยิ่งทวีความสำคัญในการเป็นสถาบันสังคมที่มีบทบาทถ่ายทอดค่านิยม เจตคติต่าง ๆ ให้แก่เด็กและคนในสังคมมากขึ้น เพราะวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ต้องการความรวดเร็วในการรับข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจในการกระทำการต่าง ๆ (กฤติกา ลีลาพตะ, 2544)

ยุวดี เทียรชมประสิทธิ์ (2536, หน้า 123) กล่าวว่า วิทยุเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมที่จะรับข่าวสารต่าง ๆ ทุกรูปแบบ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสภาพสังคมปัจจุบัน และนับวันอิทธิพลของสื่อมวลชนจะครอบคลุม และเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต วิทยุได้รับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างรวดเร็ว บางรายการมีเนื้อหาสาระที่ไม่เหมาะสมกับวิทยุ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจด้านบันเทิงเรีงมย์ที่มอมเมาเยาวชนมากเกินไป เช่น ค่านิยม รสนิยม และพฤติกรรมที่ขัดต่อประเพณีไทยอย่างเปิดเผย การส่งเสริมชีวิตที่ฟุ่มเฟือยทางวัตถุ อบายมุข ตลอดจนความรุนแรงต่าง ๆ ที่วิทยุได้รับโดยตรงจากสื่อมวลชน เป็นต้น

อลงกรณ์ ปรีวุฒิพงศ์ (2540, หน้า 61) กล่าวว่า สื่อมวลชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นจักรกลสำคัญในกระบวนการจัดกลทางสังคม นับตั้งแต่เยาว์วัย เด็ก ๆ จะนั่งอยู่หน้าโทรทัศน์ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากวิทยุ โทรทัศน์อย่างซึมซาบ ค่อยเป็นค่อยไป เมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เด็ก ๆ ก็จะอ่านนิตยสารต่าง ๆ ที่มีอยู่บนแผงหนังสือ ฟังวิทยุกระจายเสียง ชมภาพยนตร์โทรทัศน์ ภาพยนตร์วิดีโอ และภาพยนตร์จอใหญ่ที่สร้างขึ้นมาเพื่อป้อนตลาดวัยรุ่น สื่อต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นตัวชี้นำในเด็กวัยรุ่นแสวงหาวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ความใฝ่ฝัน ความทะเยอทะยานของเด็กวัยรุ่นถูกหล่อหลอมโดยสื่อมวลชนเหล่านี้

สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม ความคิดเห็น ตลอดจนทัศนคติ ทำให้ประชาชนที่อยู่ในสังคมหรือท้องถิ่นนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม (บำรุงสุขพรรณ, 2526, หน้า 4) และดวงเดือน พันธุนาวิณ และคณะ (2539, หน้า 40-41) ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อลักษณะทางจิตใจของเยาวชน และการมีความเชื่อมั่นว่า ลักษณะ

ทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของสื่อมวลชนจะเป็นสิ่งที่คงทน และในสภาพแวดล้อมอันเหมาะสมจะเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมได้ ซึ่งได้พิจารณาขั้นตอนทางจิตใจเพียงสามขั้นตอนแรกเท่านั้น คือ การสนใจรับทราบ การเข้าใจเนื้อความ และการยอมเปลี่ยนแปลง อันเกิดได้ในผู้รับข่าวสาร

อลงกรณ์ ปริวุฒิพงศ์ (2540) ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับการรับรู้ข่าวสารวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยได้สำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่ออิทธิพลจากสื่อต่างๆ ต่อการรับรู้เนื้อหาวัฒนธรรมไทย พบว่า สื่อมีอิทธิพลต่อการแต่งกายแบบไทยมากที่สุด คือ นักร้องนักแสดง ร้อยละ 37.2 สื่อที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ภาษาไทยและวรรณกรรมไทยมากที่สุด คือ วิทยุ ร้อยละ 55.8

กฤติกา ลีลาพละ (2544) ทำการศึกษาเรื่องความนิยมไทยและแนวทางในการเสริมสร้างความนิยมไทย พบว่านิสิตที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนในระดับต่างกัน มีความนิยมไทยแตกต่างกัน

ดังนั้น จากแนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยข้างต้นพอสรุปได้ว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนเป็นอิทธิพลที่สามารถเข้าถึงเยาวชนได้ง่ายและรวดเร็ว และมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ความคิดเห็น ค่านิยม เจตคติ ตลอดจนพฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ ของเยาวชน เพราะฉะนั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน น่าจะมีผลทางตรงต่อความนิยมไทย เพราะความนิยมไทยก็จัดว่าค่านิยมอย่างหนึ่ง

อิทธิพลของเพื่อน

เพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในชีวิตรุ่นจะเริ่มมีบทบาทมาก การที่วัยรุ่นได้รับการยอมรับนับถือจากกลุ่มเพื่อน ไม่เพียงแต่จะมีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้สึกรักใคร่ติดต่อกันเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการปรุงแต่งพฤติกรรม และลักษณะบุคลิกภาพทางสังคมอีกด้วย เนื่องจากความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อน วัยรุ่นจึงพยายามปรับปรุงความคิด และพฤติกรรมให้สอดคล้องกับมาตรฐานของกลุ่มที่ตนปรารถนาจะเข้าร่วมด้วย (สมชาย ธีธฤณกุล, 2526, หน้า 101)

จากแนวคิดของโรคิช (Rokeach, 1973) ที่ว่า ค่านิยมเกิดจากสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมเพื่อน เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีการถ่ายทอดค่านิยมซึ่งกันและกัน โดยความศรัทธาเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อจนกลายเป็นค่านิยม ทั้งนี้เนื่องมาจากเด็กวัยรุ่นเริ่มเห็นความสำคัญของเพื่อน และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมากขึ้น คำสั่งสอนของบิดามารดาเริ่มลดความสำคัญลงเรื่อยๆ ในขณะที่ความคิดเห็น เจตคติ ของเพื่อนกลายเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่นอย่างจริงจัง (จำเนียร ช่างโชติ และคณะ, 2524) อลิศรา ชูชาติ และคณะ (2538, หน้า 57)

กล่าวว่า โดยธรรมชาติของวัยรุ่นแล้ว เพื่อนเป็นผู้มีอิทธิพลต่อเจตคติ ค่านิยม ของวัยรุ่นเป็นอันมาก และวัยรุ่นก็พยายามสร้างกลุ่มและวัฒนธรรมของตนเองที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ดังนั้นการคบเพื่อนดี ถือเป็นโชคดีของบุคคลนั้น แต่ถ้าคบเพื่อนแล้วมีการชักจูงไปในทางที่เบี่ยงเบน ซึ่งวัยรุ่นเองก็มี ลักษณะธรรมชาติที่พร้อมจะเอนเอียงอยู่แล้ว คือ อยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง ชอบเสียง ชอบสนุก ซึ่งศรีธรรม ธนะภูมิ (2535, หน้า 80-81) ได้กล่าวว่าวัยรุ่นต้องการแสวงหาปรัชญา อุดมการณ์ มีความสนใจเรื่องปรัชญาชีวิตและศาสนา เริ่มเห็นคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการแสวงหาตนเองและแนวทางในการดำเนินชีวิต มีความสนใจ วิธีชีวิตของบุคคลต่าง ๆ ค้นหาคำตอบของชีวิต และหาหลักในการแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ยกย่อง นับถือ และเลียนแบบบุคคลที่เขานิยมนับถือ

สุริยา จาคูพรพิพัฒน์ (2528) ศึกษาเกี่ยวกับการคล้อยตามวัฒนธรรมตะวันตกของวัยรุ่น ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะธรรมชาติของวัยรุ่นที่มักชอบรวมกลุ่มกัน และมีความต้องการ หรือความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมือนกัน และร่วมกันทำกิจกรรมนั้น ๆ จนเกิดเป็นลักษณะ ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม หรือเรียกว่าวัฒนธรรมวัยรุ่น อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน หรือค่านิยมของ กลุ่มเพื่อน จึงมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านนันทนาการและการแต่งกาย กฤติกา ลีลาพตะ (2544) ทำการศึกษาเรื่องความนิยมไทยและแนวทางในการเสริมสร้างความนิยมไทย พบว่า นิสิตที่ได้รับอิทธิพลจากเพื่อนในระดับต่างกัน มีความนิยมไทยด้านวัฒนธรรม ไทย ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และด้านสินค้าไทยแตกต่างกัน

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่าสังคมเพื่อนเป็นสังคมที่มีอิทธิพล สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง เจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมต่าง ๆ ของเยาวชน เพราะฉะนั้น เจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมต่าง ๆ นั้น อิทธิพลของเพื่อนน่าจะมีอิทธิพลทางตรงต่อการเปลี่ยนแปลง รวมไปถึงความนิยมไทยด้วย

บุคลิกภาพของนักเรียน

บุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล พัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้โดยมี พันธุกรรมเป็นพื้นฐาน เนื่องจากพันธุกรรมการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน จึงทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพลักษณะที่เป็นของตัวเอง และมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน (ไกรสร ศรีไตรรัตน์, 2523 อ้างถึงในนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 17)

ทฤษฎีของ คาร์ล กุสตาฟ Jung (Carl Gustav Jung, 1916 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 2 แบบ คือ

1. แบบเก็บตัว (Introvert) เป็นลักษณะที่บุคคลมีแนวโน้มที่ขี้อาย ไม่ชอบเข้าสังคม หลบหน้าผู้อื่น สนใจแต่โลกภายในของตนเองมากกว่าที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอก

2. แบบแสดงตัว (Extravert) เป็นลักษณะของคนที่ตรงกันข้ามกับประเภทแรก คือ คนที่มีลักษณะชอบออกสังคมนิสัยเปิดเผย รู้จักผ่อนปรนบุคลิกภาพในการปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ รู้จักสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น คบคนง่าย ชอบหาประสบการณ์ใหม่ โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมจริง ๆ มากกว่าการอ่านหนังสือหรือนั่งคิดเอาเอง

มอนโร (Monroe, 1960, p. 808) กล่าวว่า จุง ได้แบ่งลักษณะของคนออกเป็น 2 แบบ คือ พวกเก็บตัวและแสดงตัว พวกเก็บตัวมีลักษณะเข้าหาตนเอง ขณะที่พวกแสดงตัวมีลักษณะ ได้ตอบกับภายนอก คำทั้งสองนี้นำไปใช้กับแบบของการปรับตัวทางสังคม คือ พวกเก็บตัวชอบ ที่จะใส่ใจในตัวของเขาเอง มีความกลัว ขี้อาย และเขินอาย ทำอะไรด้วยความระมัดระวัง พวก แสดงตัวเป็นพวกที่มีกำลังมาก กระฉับกระเฉง ข่างพูด อึดดี ยืนหยัด มีการกระทำที่หุนหันใจเร็ว นอกจากนี้จุงได้บรรยายลักษณะของพวกแสดงตัวไว้ว่าเป็นคนที่ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ ไม่ค่อยวิพากษ์วิจารณ์ตนเองทำอะไรขึ้นอยู่กับโลกภายนอก ส่วนพวกเก็บตัวการตัดสินใจ ขึ้นอยู่กับตัวเอง ถือหลักทุกสิ่งทุกอย่างต้องสมบูรณ์ เป็นคนไม่รู้จักยืดหยุ่น มีความรู้สึก ละเอียดย้อน มีการวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง การปรับตัวกระทำโดยหลบหนีการเพื่อฝัน (Hall, 1957, p. 86)

บุคลิกภาพกับอิทธิพลเพื่อน วัยรุ่นพยายามปรับปรุงความคิด และพฤติกรรมให้สอดคล้อง กับมาตรฐานของกลุ่มที่ตนปรารถนาจะเข้าร่วมด้วย (สมชาย ธีรชนกุล, 2526, หน้า 101) เพราะ วัยรุ่นมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำตัวให้เพื่อนยอมรับนับถือ วัยรุ่นจะมีความเข้าใจดีว่า เพื่อนมีความรู้สึกต่อตนอย่างไร ถ้าวัยรุ่นได้รับความนิยมน้อยจากเพื่อนฝูงมากเพียงใด ย่อมทำให้ เขาเป็นคนที่มีความเป็นมิตรน่าคบ กล้าแสดงออก วางตัวในการเข้าสังคมเป็น และมีความเชื่อมั่น ในตนเองมากขึ้น ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ของบุคลิกภาพดังกล่าวนี้ ย่อมจะช่วยให้วัยรุ่นได้รับความนิย มกน้อยจากกลุ่มมากขึ้น จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในแง่ที่ดีด้วยอีกต่อหนึ่ง (นิภา นิธยาชน, 2530, หน้า 141) เพื่อนจะมีอิทธิพลต่อบุคคลในระดับมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ดังนั้น บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลจึงเข้ามามีอิทธิพลต่อการปรับตัว เข้ากับกลุ่มเพื่อน โดยบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวจะรู้จักผ่อนปรนบุคลิกภาพให้สามารถ ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ และเกิดสัมพันธภาพที่ดีทางสังคม (วิภาพร มาพบสุข, มปป.) ได้มากกว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว อันเนื่องมาจากบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวจะมี ความสามารถในการปรับตัว เรียนรู้บทบาทตัวเอง และผู้อื่นในสังคม เรียนรู้บทบาทในการเข้า สังคม จากการศึกษาของสตรอม (Strom, 1969, pp. 387-389) ที่ได้ศึกษาบุคลิกภาพของผู้ที่ได้รับ ปริญาจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบียจำนวน 125 คน ผลปรากฏว่า ผู้ที่ได้รับปริญญาเอกทางการ ศึกษา กลุ่มนี้ประกอบด้วยบุคคลที่อารมณ์ดีมาก คะแนนของกลุ่มแสดงความโน้มเอียงชัดเจนมาก

ในการที่จะเป็นผู้มีการแสดงออกสูง มีความมั่นใจในตนเองในทางที่ดี มีการปรับตัวตามสภาวะแวดล้อมดีมาก ชอบสมาคม ชอบอยู่เป็นกลุ่ม และจากการศึกษาของ วันเพ็ญ อายุการ (2512, หน้า 105) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพแสดงตัว และเก็บตัว การยอมรับตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เด็กวัยรุ่นชายจำนวน 184 คน หญิง 123 คน อายุระหว่าง 13-20 ปี ใช้แบบสำรวจบุคลิกภาพและมาตราส่วนประมาณค่า พบว่า เด็กชายมีลักษณะแสดงตัวมากกว่าเด็กหญิง และผู้ที่มิมีลักษณะแสดงตัวสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ได้ง่ายและเป็นผู้นำที่ดี ดังนั้นบุคลิกภาพแบบแสดงตัวน่าจะมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความนิยมไทยผ่านอิทธิพลเพื่อน

บุคลิกภาพกับอิทธิพลสื่อมวลชน เคลปเปอร์ (Klapper, 1960 อ้างถึงใน นางลักขณ์ วิรัชชัย, 2542) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่าสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของประชาชนได้นั้น ขึ้นอยู่กับการได้รับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ คงเคื่อน พันธุนาวัน และคณะ (2539, หน้า 40-41) ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อลักษณะทางจิตใจของเยาวชน และเชื่อมั่นว่าการสนใจรับทราบการเข้าใจเนื้อหาความ และการยอมเปลี่ยนแปลงตามของผู้รับข่าวสาร จะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมได้ ซึ่งบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวจะสนใจโลกภายนอก และความเป็นจริงทางสังคมสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ ดังนั้นบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวจะรับสารที่เสนอ เรื่องราวในเรื่องความนิยมไทยได้มากกว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว กฤติกา สีสาทะ (2544, หน้า 35) ศึกษาความนิยมไทยและแนวทางในการเสริมสร้างความนิยมไทยของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เสนอแนวคิดว่าคุณลักษณะที่บุคลิกภาพต่างกัน ก็ย่อมจะมีความแตกต่างกันเรื่องค่านิยม เจตคติ และรสนิยมในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจส่งผลต่อความนิยมไทย ดังนั้นบุคลิกภาพแบบแสดงตัวน่าจะมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความนิยมไทยผ่านอิทธิพลสื่อมวลชน

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า บุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล พัฒนารูปร่างจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละคน จึงทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันจากงานวิจัยและแนวคิดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าบุคลิกภาพของนักเรียนน่าจะมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความนิยมไทย โดยผ่านทางอิทธิพลของเพื่อน และอิทธิพลของสื่อมวลชน

อิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง

ครอบครัวจัดเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของบุคคล มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสร้างลักษณะนิสัยหรือบุคลิกภาพของบุคคล รวมทั้งพัฒนาพฤติกรรมของเด็กลงถึงวัยผู้ใหญ่ (จรรยา สุวรรณทัต, 2523, หน้า 199)

อิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง กับความนิยมไทย ตามแนวคิดของ โรคิช (Rokeach, 1968) ได้กล่าวไว้ว่า ค่านิยมมีลักษณะถาวร เพราะค่านิยมเกิดจากการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเด็ก และค่านิยมจะแสดงออกเป็นระดับ ดังนั้นบุคคลย่อมมีค่านิยมมากน้อยแตกต่างกันครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งทางสังคมที่มีความสำคัญ ซึ่งคนไทยจะผูกพันกับครอบครัว โดยเฉพาะบิดามารดาของตน พัฒนาการของบุคคลตั้งแต่เด็กได้รับอิทธิพลมาจากพ่อแม่ทั้งสิ้น เด็กค่อย ๆ ซึมซับเอาค่านิยม อุปนิสัย ท่าทางความมั่นใจในตนเอง มาตรฐานทางด้านศีลธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรมที่ดีจากการกระทำของผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นมารยาททางสังคม เช่น การเคารพผู้ใหญ่ การไหว้ การกินอยู่ การรู้จักสำรวม ความเกรงใจ และแม้กระทั่งเรื่องระเบียบวินัยทางสังคม การรัก และชื่นชมธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ล้วนเป็นเรื่องที่บิดามารดาจะชี้ชวนให้ลูกสนใจและปลูกฝังได้ไม่ยาก ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกดูและสนับสนุนให้ลูกได้คิดและได้ทำอย่างเหมาะสม วอลเลจ (Wallece, 1972, อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2520, หน้า 18) กล่าวว่า มนุษย์จะได้รับอุปนิสัยส่วนตัว ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ทักษะคติ ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ มาจากครอบครัวของตน โดยที่ความเชื่อ ลักษณะนิสัย ทักษะคติ และค่านิยมเหล่านี้ ครอบครัวจะได้รับการถ่ายทอดมาจากสังคมอีกที แล้วมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกอีกต่อไป อันเป็นหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชั่วอายุหนึ่งไปยังชั่วอายุหนึ่ง ทำให้ครอบครัวมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการหล่อหลอมลักษณะนิสัย เจตคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ รวมทั้งการพัฒนาด้านจิตวิญญูของบุคคล

ผดุง อารยะวิญญู และ ศรียา นิยมธรรม (2530) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความนิยมไทยพบว่า ความนิยมไทยของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความนิยมไทยของผู้ปกครอง

ไพฑูรย์ ธรรมแสง (2536) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การที่จะให้นักเรียนมีความนิยมไทยนั้น จะต้องเริ่มจากการปลูกฝังค่านิยมไทยให้กับผู้ปกครอง ซึ่งเมื่อผู้ปกครองมีความนิยมไทยแล้ว นักเรียนก็จะได้รับการถ่ายทอดความนิยมไทยจากผู้ปกครอง โดยการปลูกฝังหรือเลียนแบบจากผู้ปกครอง

บำรุง ปานสุนทร (2537) ศึกษาค่านิยมไทยของผู้ปกครองนักเรียนในกรุงเทพมหานคร พบว่าค่านิยมไทยของผู้ปกครองนั้นส่งผลในเรื่องค่านิยมไทยของบุตร

กฤติกา ลีลาพตะ (2544) ทำการศึกษาเรื่องความนิยมไทยและแนวทางในการเสริมสร้างความนิยมไทย พบว่า นิสิตที่ได้รับอิทธิพลของครอบครัวต่างก็มีความนิยมไทยด้านวัฒนธรรมไทย ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และด้านความนิยมสินค้าไทยต่างกัน

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า อิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง จะมีอิทธิพลต่อบุตร จากการซึมซับ ค่านิยม อุปนิสัย มาตรฐานทางด้านศีลธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรมที่ดีจากการกระทำของผู้ใหญ่ จากผลการวิจัยและแนวคิดข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครอง น่าจะมีอิทธิพลทางตรงต่อความนิยมไทยของบุตร

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง

โครงสร้างของครอบครัวมีส่วนสัมพันธ์กับรูปแบบในการอบรมเลี้ยงดูและลักษณะต่าง ๆ ของเด็ก ได้แก่ ตัวแปรที่เกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว มักจะพิจารณาจากระดับรายได้ ระดับการศึกษา และอาชีพของบิดามารดา ทั้งนี้เพราะรายได้แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนการศึกษาและอาชีพแสดงให้เห็นถึงสถานภาพทางสังคมของบุคคลนั้นว่าได้รับการยกย่อง หรือเป็นที่ยอมรับของสังคมมากน้อยเพียงใด ปัจจัยในด้านเศรษฐกิจและสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดสถานภาพของบุคคลภายในสังคม (เกษม เกษมนุกิจกุล, 2534, หน้า 42) ด้วยเหตุนี้ครอบครัวระดับสูงจึงมีความรู้ความเข้าใจและสิ่งเอื้ออำนวยที่จะเลี้ยงดูลูกได้เหมาะสมกว่าครอบครัวระดับอื่น ๆ

ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลาง จะอบรมเลี้ยงดูโดยใช้เหตุผล การลงโทษมักจะใช้วิธีคาดโทษและลงโทษทางจิตใจ จะดีก็ต่อเมื่อจำเป็นจริง ๆ เด็กที่มาจากครอบครัวระดับนี้จะมีความต้องการที่จะเห็นสังคมเจริญขึ้น และอยากมีส่วนช่วยสังคมมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะต่ำ (ราตรี เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2514 อ้างถึงใน ทศนา ทองภักดี, 2526, หน้า 28) ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะให้อิสระแก่บุตรมากกว่าจะฝึกให้เด็กรู้จักเอาตัวรอด

กฤตยา กฤษณาวุฒิ (2519 อ้างถึงใน ทิพวรรณ กิติวิบูลย์, 2522, หน้า 43) พบว่าบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกันนั้น อบรมเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกันกล่าวคือ ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูงหรือตั้งแต่อุดมศึกษาขึ้นไป ฝึกบุตรให้ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ และฝึกให้บุตรเป็นอิสระมากกว่าบิดามารดาที่มีการศึกษาดำหรือระดับประถมศึกษา และบิดามารดาที่มีการศึกษาดำนี้ ได้ฝึกระเบียบวินัยและลงโทษบุตรรุนแรงกว่าบิดามารดาที่มีการศึกษาสูงอย่างเห็นได้ชัด

เซียร์ส แมคโคบี และเลวิน (Sears, Maccoby & Levin, 1957, p. 433) ได้สัมภาษณ์บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาต่างกันเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร ปรากฏว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรของบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง หรือสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายนั้น ต่างจากบิดามารดาที่มีการศึกษาด้อยอย่างมีนัยสำคัญ ในเรื่องต่อไปนี้คือลงโทษทางกายหรือทำให้เด็กเสื่อมศักดิ์ศรีน้อยกว่า บิดามารดาที่มีการศึกษาดำ ลักษณะที่กล่าวนี้คล้ายคลึงกับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล

เคย์ (Key, 1975, p. 30) ยังพบว่าผู้เลี้ยงดูที่มีการศึกษาและฐานะตำนันขาดความสามารถที่จะให้เหตุผลแก่เด็ก จึงใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน ซึ่งทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมของตน บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบใช้เหตุผลมากกว่าบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำ

บรอนเฟนเบรเนอร์ (Bronfenbrenner, 1958 อ้างถึงใน ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2522, หน้า 42) มีการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันในครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจต่างกัน จากการศึกษพบว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ มีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้คือ บิดามารดาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจระดับกลางให้ความอบอุ่น ใช้เหตุผล และใช้วินัย ตลอดจนยินยอมตามข้อเรียกร้องของเด็กในเรื่องต่าง ๆ มากกว่าบิดามารดาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำ ส่วนบิดามารดาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำ มักใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงมากกว่า พูดเถียงดั่งและเข้มงวดในการให้เด็กปฏิบัติตามวินัยมากกว่า ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้คล้ายคลึงกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันนั่นเอง กล่าวคือบิดามารดาที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำใช้อารมณ์และอำนาจในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าที่จะใช้เหตุผล

เบคเกอร์ (Becker, 1964, p. 171) ได้สรุปการวิจัยหลายเรื่องได้ผลสอดคล้องกับการศึกษาข้างต้น กล่าวคือ บิดามารดาจากครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางให้ความอบอุ่นแก่บุตรอธิบายผลและแสดงความเสียใจเมื่อบุตรทำผิด ทั้งยังไม่สู้จะเข้มงวดกวดขันในเรื่องต่าง ๆ มากนัก แต่บิดามารดาที่มีฐานะต่ำมีอาชีพใช้แรงงานชอบใช้การลงโทษทางกาย และควบคุมบุตรอย่างกวดขัน และดุด่าเตือน พันธุนาวัน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2520, หน้า 182) พบว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจสูง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ รองลงมาคือเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะปานกลาง ส่วนเด็กจากครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจต่ำได้รับการอบรมเลี้ยงดูทั้งสองแบบนี้ในน้อยที่สุด

การอธิบายในเรื่องความสำคัญของฐานะของครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันนี้อาจเนื่องจากในครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงกว่านั้น มักจะมีบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าด้วย ซึ่งทำให้มีการใช้เหตุผลกับเด็กมากกว่าและเหมาะสมกว่าที่พบในครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า ดังเช่นที่ บรอนเฟนเบรเนอร์ได้ค้นพบจากการวิจัยของเขาว่า การที่บิดามารดามีสถานภาพทางเศรษฐกิจปานกลาง และสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำ มีการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกันเนื่องจากบิดามารดาที่สถานภาพทางเศรษฐกิจปานกลางมีการศึกษาที่ดีกว่า จึงสามารถรับรู้และเข้าใจความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูจากหนังสือต่าง ๆ ได้ดีกว่าบิดามารดาที่สถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำ ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงคาดว่าบิดามารดาจากครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง จะมีการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าบิดามารดาครอบครัวฐานะต่ำด้วย

ครอบครัวของนักเรียนที่สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี ครอบครัวมีหน้ามีตาในสังคม เด็กที่มาจากครอบครัวนี้ก็จะมียุทธศาสตร์ของความเป็นอิสระและเป็นตัวเอง มีความมั่นใจในตัวเอง และมีความรู้สึกเหนือคนอื่น นิภา นิธิยาน (2530, หน้า 132)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครองน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความนิยมไทยโดยผ่านทางกรอบมโนทัศน์ โดยสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างมาก กล่าวคือสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครองที่สูงและปานกลางจะอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มากกว่าบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ส่วนบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำจะอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และแบบเข้มงวดกวดขัน มากกว่าบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง

การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง

การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดลักษณะต่าง ๆ ของสังคมให้แก่เด็กในสังคม ที่ต่างกัน ก็ใช้วิธีที่ต่างกันไปตามความเชื่อ ลักษณะนิสัยและความเคยชินของคนในกลุ่มต่าง ๆ ในขณะเดียวกันแต่ละครอบครัวก็มีวิธีอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันไป (ทิพวรรณ กิติวิบูลย์, 2522, หน้า 4) โดยการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา สามารถกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การอบรมเลี้ยงดูทางตรง ได้จากการที่บิดามารดาอบรมสั่งสอนโดยตรง เป็นการให้ระเบียบวินัยแก่เด็ก บิดามารดาต้องมีความคงเส้นคงวาในการอบรมเลี้ยงดูลูก ไม่ใช่อารมณ์เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจหรือ แก้ไขปัญหา ต้องทำโดยใช้ความคิดควบคู่กับอารมณ์ เพื่อให้เกิดการกระทำที่ถูกต้อง การบอกกันโดยตรง บางครั้งจะมีการให้รางวัลและการลงโทษ เห็นเด็กทำดีจะได้รับคำชมเชย ถ้าทำผิดก็จะมี การลงโทษ และการอบรมเลี้ยงดูทางอ้อม เป็นการอบรมแบบไม่ได้ทำเป็นทางการ เป็นการอบรมที่เด็กได้จากการเลียนแบบ หรือได้รับไปโดยไม่รู้ตัวจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็กนั่นเอง

โรเจอร์ (Roger, 1972 อ้างถึงใน พลนุช พุ่มไสว, 2543, หน้า 24) ได้แบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคลออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (Rejection) หมายถึง วิธีการปฏิบัติของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ที่ทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาเองถูกเกลียดชัง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ สนับสนุน หรือให้คำแนะนำเท่าที่ควร มักใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงและปราศจากเหตุผล ไม่ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองและปล่อยปละละเลยความเป็นอยู่ของเด็ก

2. การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่ามีบิดามารดา หรือผู้ปกครองปฏิบัติต่อตนอย่างยุติธรรม มีความอดทน ไม่ตามใจจนเกินไป และ

ไม่เข้มงวดกวดขันมากเกินไป ยอมรับในความสามารถของบุตร และรับฟังความคิดเห็น ให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่บุตรตามสมควร

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Overprotection) หมายถึง วิธีการปฏิบัติของ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ไม่ได้ทำในสิ่งที่ตนต้องการ หรือทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้ ต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองกำหนดไว้ ถูกควบคุมและอยู่ในสายตา หรือคุ้มครองป้องกันตลอดเวลา ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีความรู้สึกว่าเป็นเด็กอยู่เสมอ

การอบรมเลี้ยงดูกับบุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครองเป็นกระบวนการที่สร้างสมบุคลิกภาพ และความเป็นตัวเองให้กับเด็ก (Green, 1964 อ้างถึงใน ทศนีย์ ดวงดี, 2544, หน้า 5) เป็นกระบวนการพัฒนาแบบแผนของพฤติกรรมมีมาตั้งแต่เกิด อาจพัฒนาสูงขึ้นหรือลดลงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมที่แต่ละบุคคลประสบ และอาจเป็นไปในด้านบวกหรือด้านลบได้ทั้งสิ้น จากแนวคิดดังกล่าวที่ว่า การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กและประสบการณ์ต่าง ๆ จะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมาก ซึ่งเด็กจำเป็นต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของเด็กเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เด็กต้องการเป็นตัวของตัวเอง ถ้าเด็กไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่เด็กจะรู้สึกสับสนในบทบาทและไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบทบาทของตนได้ถูกต้อง อิริคสัน (Erickson, 1959) ดังนั้นบุคคลในสังคมทุกสังคมจึงมีภูมิหลังของครอบครัวที่แตกต่างกันไป บุคคลที่มาจากครอบครัวแบบประชาธิปไตยเป็นครอบครัวที่เลี้ยงดูบุตรหลานโดยการให้อิสระเสรีภาพทางความคิดเห็นของคนในครอบครัวเป็นหลัก เด็กและเยาวชนที่เจริญเติบโตภายใต้ครอบครัวนี้จะสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองด้วยการให้เหตุผล สติปัญญา เด็กจะมีบุคลิกภาพของความเป็นผู้นำ การกล้าแสดงออกและการเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคมได้เป็นอย่างดี

รัฐจวน คำวชิรพิทักษ์ (2524 อ้างถึงใน ทศนา ทองภักดี, 2526, หน้า 17) ได้ศึกษาแบบของอบรมเลี้ยงดูถึง 4 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย อารยประชาธิปไตย ปล่อยปละ ละเลย เข้มงวดกวดขัน สัมพันธ์กับพฤติกรรมการกล้าแสดงออก ผลการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันแบบประชาธิปไตย และแบบอารยประชาธิปไตย สัมพันธ์กับพฤติกรรมการกล้าแสดงออกไปในทางบวก ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยสัมพันธ์กับ พฤติกรรมการกล้าแสดงออกไปในทางลบ

ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2526) กล่าวว่าพ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกด้วยความรักความอบอุ่นและความยุติธรรม ยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของลูกไม่เข้มงวด

กวัดจั่นจนเกินไป เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเอง ให้ความร่วมมือ อดทนในการทำงาน มีความมั่นใจในตนเอง และมีพฤติกรรมในทางบวก

การอบรมเลี้ยงดูกับอิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ในทารกหรือเด็กเล็กนั้นยังไม่มีค่านิยม แต่จะเริ่มมีค่านิยมก็ต่อเมื่อได้รับการปลูกฝังจากสังคมและบุคคลอื่น การถ่ายทอดค่านิยมจะช่วยให้เด็กทราบว่า พฤติกรรมและค่านิยมใดที่สังคมต้องการหรือไม่ต้องการ ในขณะเดียวกันยังทำให้เด็กเกิดความรู้สึกชอบชั่วดี (Conscience) ต่อพฤติกรรมของตนด้วย ซึ่งการที่ครอบครัวถ่ายทอดค่านิยมไปสู่บุคคลนั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน คือ การอบรมสั่งสอนโดยตรงจากผู้ใหญ่ในครอบครัว และการทำตัวเป็นแบบอย่าง หรือตัวแบบของบิดามารดา (พรพิมล วรวิฑูพิพิพัทธ์, 2528, หน้า 31) ซึ่งการเป็นตัวแบบจะเป็นลักษณะที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา และมีอิทธิพลให้เด็กได้รู้ได้เห็นซึ่งเด็กอาจเลียนแบบบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมที่บิดามารดาต้องการหรือไม่ต้องการให้มีในตัวเด็กก็ได้ พฤติกรรมที่บิดามารดาแสดงออกมาจึงมีผลต่อการปลูกฝังค่านิยมแก่เด็ก เพราะเด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยการเลียนแบบ การกระทำของบิดามารดาได้ง่ายกว่าคำพูดที่ใช้ในการอบรมสั่งสอน และเมื่อเด็กได้พบเห็นหรือได้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นบ่อยครั้งเข้า ก็จะเกิดความเคยชินที่จะทำเป็นนิสัย และก่อให้เกิดเป็นค่านิยมขึ้น

การที่เด็กจะเลียนแบบมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับวิธีการบิดามารดาปฏิบัติต่อเด็กและเด็กปฏิบัติต่อบิดามารดาภายในครอบครัว ในยุคปัจจุบันครอบครัวไทยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ประกอบด้วยบิดามารดาลูกที่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น การเลียนแบบทัศนคติและค่านิยมจึงค่อยเป็นค่อยไปมาตั้งแต่เล็ก ๆ ค่อย ๆ หล่อหลอม ค่อย ๆ เลียนแบบ ถ้าบิดามารดาให้โอกาสในการใกล้ชิด ภายใต้บรรยากาศที่สบาย ๆ ไม่เคร่งครัดหรือจริงจัง ดุดัน (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2539, หน้า 142)

แฟลนเดอร์ส (Flanders, 1968) ที่ศึกษาวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู พบว่าถ้าสร้างให้เกิดความสนิทสนมและความอบอุ่นระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ประเภทนี้มากกว่าผู้ใหญ่ที่ทำตัวห่างเหินจากเด็ก

ฮอฟแมน (Hoffman, 1970, p. 286) ศึกษาวิจัยและสรุปความสำคัญของผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็กโดยให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กว่า ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในความรักความหวังดีของผู้ใหญ่นั้นพร้อมที่จะเลียนแบบ ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูในบรรยากาศที่อบอุ่น ไม่เคร่งครัด จะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจ ส่งผลให้ตัวเด็กซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรม อุปนิสัย และค่านิยมของผู้ปกครอง

ผลการวิจัย และแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครองเป็นกระบวนการที่สร้างสมบุคลิกลักษณะ และความเป็นตัวของตัวเองให้กับเด็ก และการอบรม

เลี้ยงดูเป็นกระบวนการสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ ของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครองนั้น น่าจะมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความนิยมไทยของนักเรียนผ่านบุคลิกภาพ และอิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง น่าจะมีอิทธิพลต่อความนิยมไทย โดยผ่านการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครองแบบประชาธิปไตย

เพศของนักเรียน

โดยธรรมชาติแล้ว เพศชายและเพศหญิงจะมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน เช่น สภาพทางสรีระ การตอบสนองทางอารมณ์ การอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ การปฏิบัติที่ได้รับจากสังคมรอบข้าง เป็นต้น ทำให้เพศมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ และพฤติกรรม การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง

เพศกับบุคลิกภาพ ความแตกต่างกัน ระหว่างเพศชายและเพศหญิงโดยธรรมชาติแล้ว ทำให้เกิดบุคลิกลักษณะและรูปร่างที่ต่างกันซึ่งเป็นความแตกต่างกันในด้านสรีระและจิตวิทยา (บัวทอง สว่างโสภากุล, 2524, หน้า 167) สังคมมิได้คาดหวังให้เพศชายและเพศหญิงมีรูปแบบพฤติกรรมที่เหมือนกันในสังคมจะมีการปลูกฝังค่านิยมให้แก่เพศชายและหญิงต่างกัน โดยเพศชายนั้นต้องเข้มแข็ง เป็นผู้นำในการทำงาน รับผิดชอบในการหาเลี้ยงดูครอบครัว เสียสละ และช่วยเหลือเพศหญิง ส่วนเพศหญิงนั้นสังคมได้คาดหวังว่าเป็นเพศที่อ่อนโยนและอ่อนแอ บิดามารดาจึงต้องให้การดูแลคุ้มครองมากกว่าเพศชาย ทั้งนี้เพศหญิงยังถูกห้ามไม่ให้แสดงออกมากและได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบจำกัดขอบเขต ในขณะที่เพศชายมีอิสระในการทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ จึงทำให้เพศชายมีอิสระในการคิดและการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่าเพศหญิง (ละม้ายมาศ ศรีทัดต์, 2510 อ้างถึงใน พยาร์ ฤทธิแพทย์, 2542, หน้า 26) เพศหญิงต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน รักนวลสงวนตัวและรู้จักเก็บความรู้สึก จรรยา สุวรรณทัต (2523, หน้า 109) กล่าวว่าเพศหญิงได้รับการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากบิดามารดามากกว่าเพศชาย มีการคาดหวังและฝึกรับตามสังคมและวัฒนธรรมไทย ทำให้เพศหญิงมีการควบคุมการปฏิบัติตนได้ดีกว่าเพศชาย การอบรมเลี้ยงดูระหว่างเพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้มีบทบาทในสังคมที่แตกต่างกัน และความสนใจทัศนคติ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน เพราะเพศชายมักจะได้รับการสนับสนุนให้มีพฤติกรรมที่กล้าแสดงออก มีลักษณะที่เป็นผู้นำ แสวงหาความสำเร็จในชีวิต ในขณะที่เพศหญิงมักจะได้รับการสนับสนุนในการควบคุมความประพฤติ และการแสดงออก พร้อมกับส่งเสริมให้เป็นคนสุภาพ อ่อนโยน มีกิริยานุ่มนวล ซึ่งเป็นการคาดหวังของสังคม ซึ่งทำให้เพศชายและเพศหญิงมีทัศนคติและบทบาทที่แตกต่างกัน

เพศกับการอบรมเลี้ยงดู ค่านิยมที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชายขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมไทย รวมทั้งการอบรมสั่งสอน การอบรมสั่งสอนให้เพศหญิงสนใจแต่เรื่องภายในบ้านหรือในวงแคบ และส่งเสริมให้เพศชายสนใจในเรื่องนอกบ้านหรือเรื่องที่อยู่ไกลตัวเอง ยังทำให้ทั้งสองเพศมีความแตกต่างกันในด้านของค่านิยม จากการศึกษาของ สุนทรี โคมิน และสนิท สมักรการ (2522) และนีออน กลิ่นรัตน์ (2525) พบว่า เพศชายให้ค่านิยมทางสังคมสูงกว่าเพศหญิง เช่น ความกว้างขวางในสังคม ส่วนเพศหญิงให้ความสนใจแก่ค่านิยมส่วนบุคคลมากกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ก็พบว่าค่านิยมที่วัยรุ่นเพศหญิงให้ความสำคัญสูงกว่าวัยรุ่นเพศชายเป็นค่านิยมส่วนบุคคลทั้งสิ้น ส่วนวัยรุ่นเพศชายให้ความสำคัญกับค่านิยมในด้านความใจกว้าง ความก้าวหน้าและความทันสมัย อันเป็นค่านิยมทางสังคมที่สำคัญมากกว่าวัยรุ่นหญิง

คาแพลน (Kaplan, 1959, p. 293 อ้างถึงใน นางลัดดา วัชรชัย, 2542, หน้า 29) ได้ทำการศึกษาสุขภาพจิตของเด็กในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า เด็กหญิงมีปัญหาความคับข้องใจและการปรับตัวมากกว่าเด็กชาย เนื่องจากเด็กหญิงได้รับการคุ้มครองดูแลอย่างใกล้ชิดจากบิดามารดาและผู้ปกครอง ถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จักอาย รู้จักควบคุมอารมณ์ เก็บความรู้สึกไม่มีอิสระในการแสดงพฤติกรรมออกมา ส่วนเด็กชายนั้นได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้นำรอบค้อมีอิสระในการแสดงออกทางพฤติกรรมได้มากกว่าเด็กหญิง ดังนั้นเพศจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชายและหญิงได้รับการเลี้ยงดูที่ต่างกัน

ผลการวิจัย และแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความแตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง โดยธรรมชาติแล้วทำให้เกิดบุคลิกลักษณะและรูปร่างที่ต่างกันซึ่ง是不同的แตกต่างกันในด้านสรีระและจิตวิทยา ซึ่งความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าเพศน่าจะมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความนิยมไทยผ่านการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และบุคลิกภาพของนักเรียน

จากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสนับสนุนตัวแปรที่ส่งผลต่อความนิยมไทยของนักเรียนอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม โดยนำเสนอในตารางที่ 1 และสามารถสรุปได้ว่าบุคลิกภาพของนักเรียน อิทธิพลของสื่อมวลชน อิทธิพลของเพื่อน อิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง และเพศของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับความนิยมไทยของนักเรียนอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม และคาดว่าจะมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วย ดังนั้นจึงได้โมเดลความสัมพันธ์

เชิงสาเหตุความนิยมไทยของนักเรียนอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาช่าง
อุตสาหกรรม ดังภาพที่ 3

ตารางที่ 1 สรุปทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความนิยมไทย

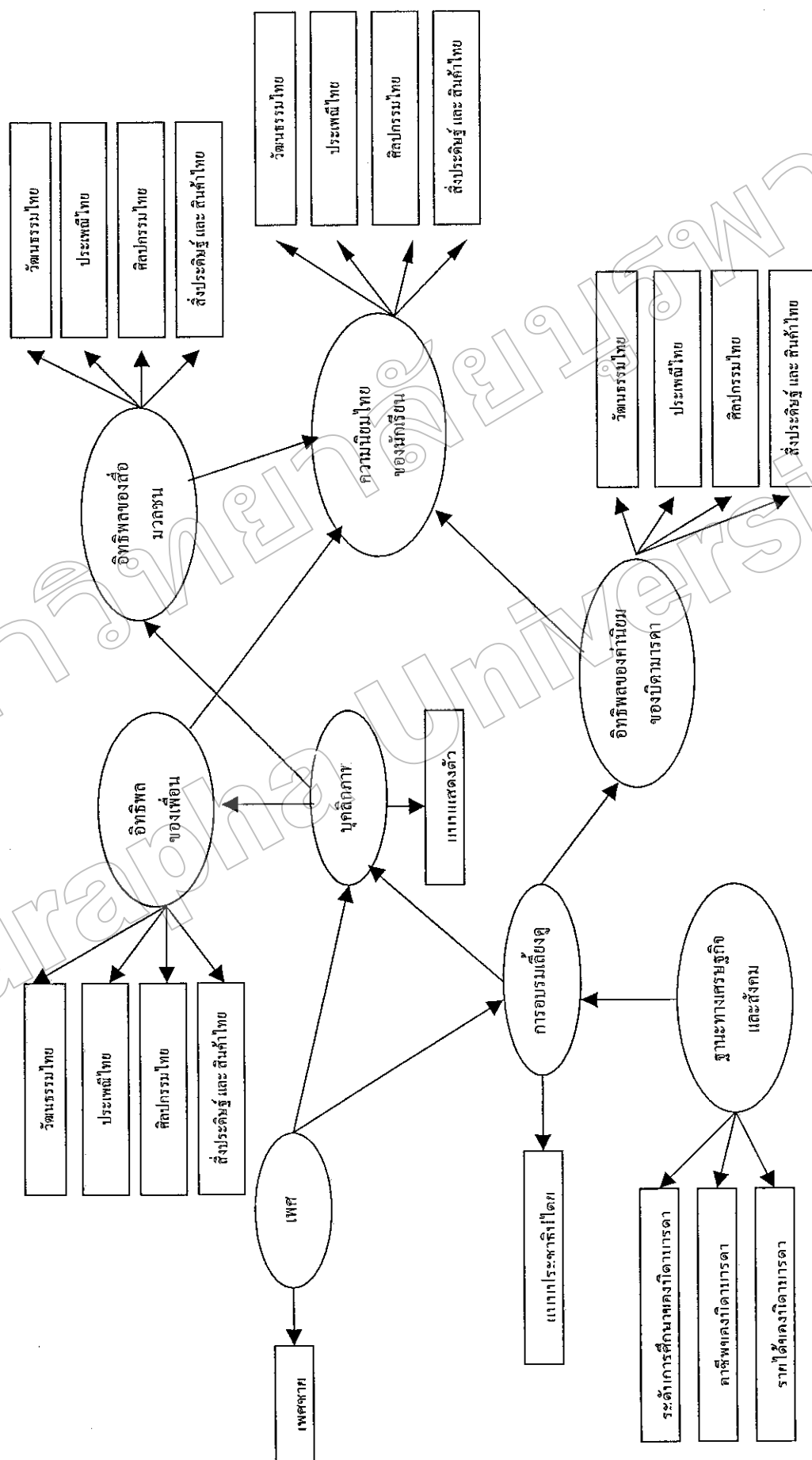
ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
1. บุคลิกภาพของนักเรียน	1. คาร์ล กุสตาฟ จุง (Carl Gustav Jung, 1916) 2. ฮอล (Hall, 1957) 3. มอนโร (Monroe, 1960) 4. ไกรสร ศรีไตรรัตน์ (2523)	
- บุคลิกภาพของนักเรียน กับอิทธิพลของเพื่อน	1. สตอม (Strom, 1957) 2. สมชาย ธีธรรณกุล (2526) 3. นิภา นิธยาน (2530)	1. วันเพ็ญ อายุการ (2515)
- บุคลิกภาพของนักเรียนกับ อิทธิพลของสื่อมวลชน	1. เคลปเปอร์ (Klapper, 1960)	1. ดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ (2539) 2. กฤติกา ลีลาพตะ (2544)
2. อิทธิพลของสื่อมวลชน		
- อิทธิพลของสื่อมวลชนกับ ความนิยมไทยของนักเรียน	1. โรคิช (Rokeach, 1973) 2. แบนดูรา (Bandura, 1977) 3. ปรมะ สตะเวทิน (2527)	1. สุวรร ภูธนา (2532) 2. บำรุง สุขพรรณ (2526) 3. ยุติ เตียธรรมประสิทธิ์ (2536) 4. ดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ (2539) 5. อลงกรณ์ ปรีวุฒิพงศ์ (2540) 6. กฤติกา ลีลาพตะ (2544)
3. อิทธิพลของเพื่อน		
- อิทธิพลของเพื่อนกับความ นิยมไทยของนักเรียน	1. โรคิช (Rokeach, 1973) 2. สมชาย ธีธรรณกุล (2526) 3. จำเนียร ช่างโชติ และคณะ (2524)	1. สุรียา จาตุพรพิพัฒน์ (2528) 2. กฤติกา ลีลาพตะ (2544)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
	4. อลิศรา ขุชาติ และคณะ (2538)	
	5. ศรีธรรม ณะภูมิ (2535)	
4. อิทธิพลของค่านิยมของบิดา		
มารดา หรือผู้ปกครอง		
- อิทธิพลของค่านิยมของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง กับ ความนิยมไทยของนักเรียน	1. โรคิช (Rokeach, 1968) 2. วอลเลจ (Wallece, 1972) 3. จรรยา สุวรรณทัต (2523)	1. ผดุง อารยวิญญู และศรียานิยมธรรม (2530) 2. ไพฑูรย์ ธรรมแสง (2536) 3. บำรุง ปานสุนทร (2537) 4. กฤติกา สีลาพตะ (2544)
5. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง		
- สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง ก็ การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง	1. เกษม เกษมนุกิจกุล (2534) 2. นิภา นิธยาน (2530) 3. ราตรี เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2514) 4. กฤตยา กฤษฏาวิฑู	1. เซียร์ส และคณะ (Sears, Maccoby & Levin, 1957) 2. เคย์ (Key, 1975) 3. บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner, 1958) 4. เบคเคอร์ (Becker, 1964) 5. ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2520) 6. ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ (2522)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	ทฤษฎีและแนวคิด	งานวิจัย
6. การอบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครอง	1. โรเจอร์ (Roger, 1972)	1. ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ (2522)
- การอบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง กับ บุคลิกภาพของนักเรียน	1. ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)	1. รัชฎาภรณ์ คำวชิรพิทักษ์ (2524)
	2. อีริกสัน (Erickson, 1964)	2. ดวงเดือน พันธุนาวัน และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2520)
	3. กรีน (Green, 1964)	
- การอบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง กับ อิทธิพลของค่านิยมของ บิดามารดา หรือผู้ปกครอง	1. พรพิมล วรวิมลพิทักษ์ (2528)	1. แฟลนเดอร์ส (Flanders, 1968)
		2. ฮอฟแมน (Hoffman, 1970)
7. เพศของนักเรียน		
- เพศของนักเรียน กับ บุคลิกภาพของนักเรียน	1. บัวทอง สว่างโสภากุล (2524)	1. สุนทรี ไคมัน และสนธิ์ สัมตรการ (2522)
		2. ประสาร มาลากุล ณ อุรุยา (2523)
		3. นีออน กลิ่นรัตน์ (2526)
- เพศของนักเรียน กับการ อบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง	1. ละม้ายมาศ ศรีหัตต์ (2510)	1. คาเพลน (Kaplan, 1959)
	2. จรรยา สุวรรณทัต และคณะ (2523)	

ภาพที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของวัฒนธรรมไทยของนักเรียนอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ตอนที่ 3 ลักษณะของโมเดลลิสเรล (LISREL Model)

การศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม (Classical Causal Model) เป็นการศึกษาโมเดลประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด และไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัด เนื่องจากการศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุดังกล่าวมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ตัวแปรต้องไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ข้อตกลงเบื้องต้นข้อนี้ยังไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลลิสเรลแล้วจะผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นดังกล่าวได้ เนื่องจากโมเดลลิสเรลสามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ของเทอมความคลาดเคลื่อนได้ ทำให้การศึกษาโมเดลตรงตามสภาพความเป็นจริง (Joreskog & Sorbom, 1996, pp. 21-98, Bollen, 1989, p. 95 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 176-177) โมเดลลิสเรล (Linear Structural Relationship Model) หมายถึง โมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรที่เป็นไปได้ทั้งตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) และตัวแปรแฝง (Latent Variable) ซึ่งโมเดลลิสเรลนี้เป็นโมเดลการวิจัยที่มีประโยชน์มาก และใช้ได้กับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์เกือบทุกประเภท เนื่องจากปัญหาสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ

นอกจากโมเดลลิสเรลจะมีคุณลักษณะที่ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นจากโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมดังกล่าวแล้ว จากการศึกษาเกี่ยวกับ โมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิม และ โมเดลลิสเรล (Mueller, 1988, p. 18, Joreskog & Sorbom, 1989, p. 2 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 25) สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมและโมเดลลิสเรลได้หลายประการ ซึ่งความแตกต่างแต่ละด้านจะแสดงให้เห็นถึงข้อดีของโมเดลลิสเรล กล่าวคือ ประการแรก โมเดลลิสเรลสามารถวิเคราะห์อิทธิพลย้อนกลับได้ จึงสามารถระบุความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้น (Linear) และแบบบวก (Additive) ได้ทั้งทางเดียวและสองทาง (Recursive & Non-Recursive Model) ในขณะที่โมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้นและแบบบวกที่เป็นทิศทางเดียวเท่านั้น

ประการที่สอง โมเดลลิสเรลมีความสามารถในการประมาณค่าพารามิเตอร์ในเทอมความคลาดเคลื่อน (Error of Measurement) ได้ดีกว่า เนื่องจากมีข้อตกลงเบื้องต้นที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงว่าการวัดตัวแปรแฝงในการวิจัยทางการศึกษานั้น จะมีความคลาดเคลื่อนอยู่เสมอ ซึ่งในโปรแกรมลิสเรลจะมีวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์หลายแบบ และยอมให้ความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เท่ากับศูนย์ได้ ทำให้ผลการวิเคราะห์ดีขึ้น แต่โมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมจะยึดข้อตกลงเบื้องต้นว่าตัวแปรไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดและความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าเท่ากับศูนย์

ประการที่สาม การวิเคราะห์ด้วยโมเดลลิสเรลสามารถวิเคราะห์โมเดลที่มีตัวแปรแฝงได้ และตัวแปรมีการวัดตั้งแต่ระดับนามบัญญัติ (Nominal Scale) ขึ้นไป ส่วนโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมจะมีเฉพาะตัวแปรสังเกตได้เท่านั้น โดยมีตัวแปรระดับอันตรภาค (Interval Scale)

ประการที่สี่ โมเดลลิสเรลวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์อิทธิพลรวมกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ สำหรับโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมจะวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์อิทธิพล

ประการสุดท้าย โมเดลลิสเรลสามารถคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องออกมาได้พร้อมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ในโมเดลเชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมต้องคำนวณด้วยมือ อีกทั้งการปรับโมเดลก็ทำได้ยากกว่าในโมเดลลิสเรล

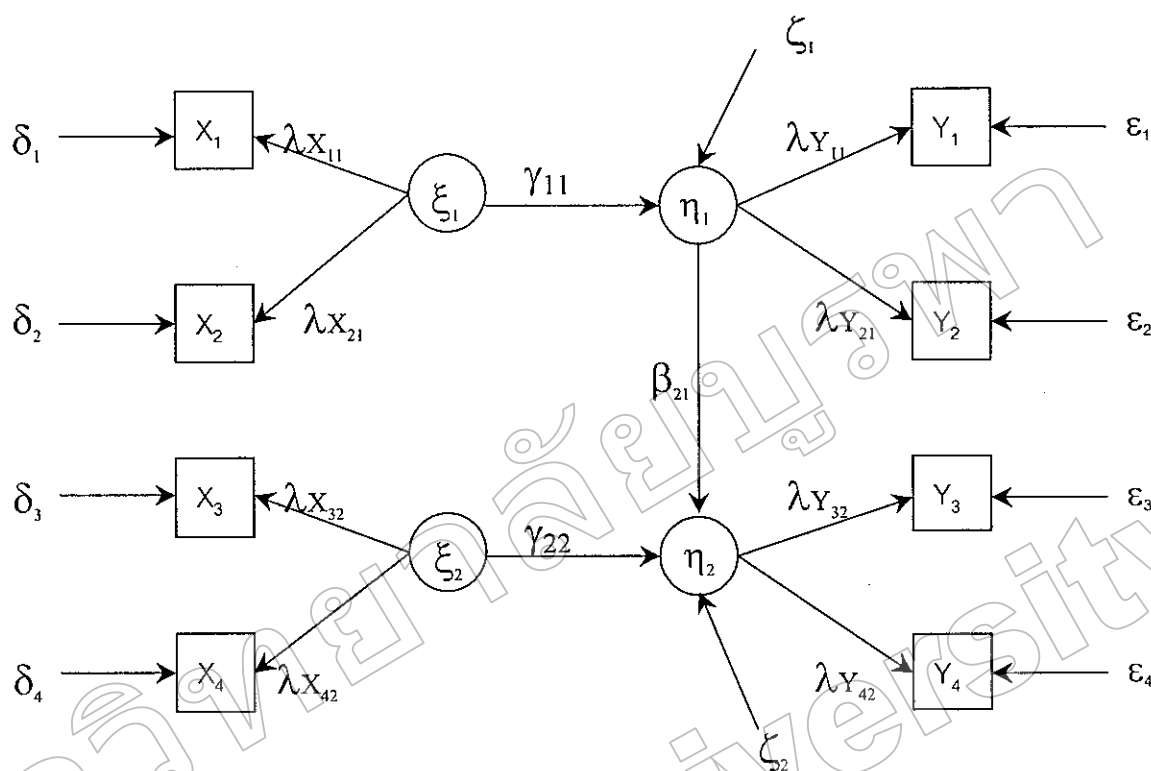
โมเดลลิสเรล หรือโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์อิทธิพลซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยตอบคำถามวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรในการวิจัยได้ การดำเนินการวิเคราะห์เริ่มต้นจากการสร้างโมเดลลิสเรลแสดงอิทธิพลจากพื้นฐานทางทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นโมเดลการวิจัย จากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 45-60)

1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Specification of The Model)
2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Identification of The Model)
3. การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (Parameter Estimation of The Model)
4. การตรวจสอบความตรงของโมเดล (Validation of The Model)

เพื่อให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนถึงขั้นตอนการวิเคราะห์ จึงขอเสนอรายละเอียดของการวิเคราะห์แต่ละขั้นตอนพอสังเขปดังนี้

1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Specification of The Model)

โมเดลลิสเรล ประกอบด้วยโมเดลที่สำคัญ 2 โมเดล คือ โมเดลการวัด (Measurement Model) และโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) โมเดลการวัดเป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ ส่วนโมเดลสมการโครงสร้างเป็นโมเดลที่ระบุความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงด้วยกันภายในโมเดลการวิจัย แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โมเดลการวัด (Measurement Model) และโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model)

โมเดลในแผนภาพมีตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรภายนอก 2 ตัวแปร และตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรภายใน 2 ตัวแปร ตัวแปรแฝงทั้ง 4 ตัว แต่ละตัววัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร

เมื่อ ξ	=	X_i	แทนเวกเตอร์ตัวแปรภายนอกแฝง
η	=	Eta	แทนเวกเตอร์ตัวแปรภายในแฝง
X	=	Eks	แทนเวกเตอร์ตัวแปรแฝงภายนอกสังเกตได้
Y	=	Wi	แทนเวกเตอร์ตัวแปรแฝงภายในสังเกตได้
δ	=	Delta	แทนเวกเตอร์ความคลาดเคลื่อนในการวัดตัวแปร X
ϵ	=	Epsilon	แทนเวกเตอร์ความคลาดเคลื่อนในการวัดตัวแปร Y
ζ	=	Zeta	แทนเวกเตอร์ความคลาดเคลื่อนในการวัด ตัวแปร
$\wedge X$	=	$\text{Lambda-X} = LX$	แทนเมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ ξ บน X
$\wedge Y$	=	$\text{Lambda-Y} = LY$	แทนเมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ η บน Y
Γ	=	Gamma = GA	แทนเมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุจาก ξ ไป η

- β = Beta = BE แทนเมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่าง η
 ϕ = Phi = PH แทนเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม
 ระหว่างความคลาดเคลื่อน ξ
 ψ = Psi = PS แทนเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม
 ระหว่างความคลาดเคลื่อน ζ
 $\Theta\delta$ = Theta-delta = TD แทนเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม
 ระหว่างความคลาดเคลื่อน δ
 $\Theta\varepsilon$ = Theta-epsilon = TE แทนเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม
 ระหว่างความคลาดเคลื่อน ε

ตัวแปรในโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation model) มีความสัมพันธ์กัน
 แสดงในรูปของสมการโครงสร้าง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 29) ดังนี้

$$\eta = \beta\eta + \Gamma\xi + \zeta$$

$$\eta_1 = \gamma_{11}\xi_1 + \zeta_1$$

$$\eta_2 = \beta_{21}\eta_1 + \gamma_{22}\xi_2 + \zeta_2$$

ในที่นี้

$$\eta = \begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} \quad \beta = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ \beta_{21} & 0 \end{bmatrix} \quad \Gamma = \begin{bmatrix} \gamma_{11} & 0 \\ 0 & \gamma_{22} \end{bmatrix} \quad \xi = \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \end{bmatrix} \quad \zeta = \begin{bmatrix} \zeta_1 \\ \zeta_2 \end{bmatrix}$$

เขียนสมการในรูปเมทริกซ์ได้ดังนี้

$$\begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 0 \\ \beta_{21} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \gamma_{11} & 0 \\ 0 & \gamma_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \zeta_1 \\ \zeta_2 \end{bmatrix}$$

ตัวแปรในโมเดลการวัด (measurement model) มีความสัมพันธ์กันแสดงในรูปของสมการ ดังนี้

$$X = \lambda X\xi + \delta$$

$$X_1 = \lambda X_{11}\xi_1 + \delta_1$$

$$X_2 = \lambda X_{21}\xi_2 + \delta_2$$

$$X_3 = \lambda X_{32}\xi_3 + \delta_3$$

$$X_4 = \lambda X_{42}\xi_4 + \delta_4$$

$$Y = \lambda Y\eta + \varepsilon$$

$$Y_1 = \gamma Y_{11}\eta_1 + \varepsilon_1$$

$$Y_2 = \lambda Y_{21}\eta_1 + \varepsilon_2$$

$$Y_3 = \lambda Y_{32}\eta_1 + \varepsilon_3$$

$$Y_4 = \lambda Y_{42}\eta_1 + \varepsilon_4$$

ในที่นี้

$$X = \begin{bmatrix} X_1 \\ X_2 \\ X_3 \\ X_4 \end{bmatrix} \quad \wedge \quad X = \begin{bmatrix} \lambda X_{11} & 0 \\ \lambda X_{21} & 0 \\ 0 & \lambda X_{32} \\ 0 & \lambda X_{42} \end{bmatrix} \quad \xi = \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \end{bmatrix} \quad \delta_1 = \begin{bmatrix} \delta_1 \\ \delta_2 \\ \delta_3 \\ \delta_4 \end{bmatrix}$$

$$Y = \begin{bmatrix} Y_1 \\ Y_2 \\ Y_3 \\ Y_4 \end{bmatrix} \quad \wedge \quad Y = \begin{bmatrix} \lambda Y_{11} & 0 \\ \lambda Y_{21} & 0 \\ 0 & \lambda Y_{32} \\ 0 & \lambda Y_{42} \end{bmatrix} \quad \eta = \begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} \quad \varepsilon = \begin{bmatrix} \varepsilon_1 \\ \varepsilon_2 \\ \varepsilon_3 \\ \varepsilon_4 \end{bmatrix}$$

เขียนสมการในรูปเมทริกซ์ ได้ดังนี้

$$\begin{bmatrix} X_1 \\ X_2 \\ X_3 \\ X_4 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda X_{11} & 0 \\ \lambda X_{21} & 0 \\ 0 & \lambda X_{32} \\ 0 & \lambda X_{42} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \delta_1 \\ \delta_2 \\ \delta_3 \\ \delta_4 \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} Y_1 \\ Y_2 \\ Y_3 \\ Y_4 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda Y_{11} & 0 \\ \lambda Y_{21} & 0 \\ 0 & \lambda Y_{32} \\ 0 & \lambda Y_{42} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \varepsilon_1 \\ \varepsilon_2 \\ \varepsilon_3 \\ \varepsilon_4 \end{bmatrix}$$

งานสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรล คือ การกำหนดค่าเมทริกซ์ทั้ง 8 เมทริกซ์ ให้สอดคล้องกับโมเดลการวิจัยเพื่อจะได้เขียนคำสั่งให้โปรแกรมประมาณค่าพารามิเตอร์ ตามลักษณะของพารามิเตอร์ในโมเดลลิสเรล การกำหนดค่าเมทริกซ์ทำได้ 3 แบบ ตามลักษณะของ พารามิเตอร์ในโมเดลที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท (Joreskog & Sorbom, 1989 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 30) ดังนี้

1. พารามิเตอร์กำหนด (Fixed Parameters) เมื่อโมเดลการวิจัยไม่มีเส้นแสดง อิทธิพลระหว่างตัวแปรพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นจะเป็นพารามิเตอร์กำหนด ใช้สัญลักษณ์ "0"

2. พารามิเตอร์บังคับ (Constrained Parameters) เมื่อโมเดลการวิจัยมีเส้นอิทธิพลระหว่างตัวแปรและพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นเป็นค่าที่ต้องการประมาณ แต่นักวิจัยมีเงื่อนไขที่ต้องกำหนดให้พารามิเตอร์บางตัวมีค่าเฉพาะคงที่ เช่น มีค่าเท่ากับหนึ่ง หรือมีค่าอื่น ๆ กรณีเช่นนี้จะกำหนดค่าสมาชิกในเมทริกซ์ที่แทนค่าพารามิเตอร์นั้นเป็นพารามิเตอร์บังคับ

3. พารามิเตอร์อิสระ (Free Parameters) เป็นพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า และไม่ได้บังคับให้มีค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้สัญลักษณ์ “*”

2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Identification of The Model)

การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดลมีความสำคัญ และมีนักสถิติศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้กันมาก ผลการค้นพบสรุปได้ว่ามีเงื่อนไขที่ทำให้ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวพอดีที่ต้องพิจารณาอยู่ 3 ประเภท (Bollen, 1989 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 45) คือ เงื่อนไขจำเป็น (Necessary Condition) เงื่อนไขพอเพียง (Sufficient Condition) เงื่อนไขจำเป็นและพอเพียง (Necessary and Sufficient Condition) ดังรายละเอียดของแต่ละประเภทดังต่อไปนี้

1. เงื่อนไขจำเป็นของการระบุได้พอดี โมเดลจะเป็นโมเดลระบุได้พอดีต้องมีเงื่อนไขจำเป็น คือ จำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าจะต้องน้อยกว่า หรือเท่ากับจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง เงื่อนไขข้อนี้เรียกว่ากฎที่ (T-Rule) เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ไม่พอเพียงที่จะระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล การตรวจสอบเงื่อนไขข้อนี้ทำได้สะดวกเมื่อใช้โปรแกรมลิสเรล เพราะผลการวิเคราะห์จะให้จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (t) และจำนวนตัวแปรสังเกตได้ (NI) ซึ่งนำมาคำนวณหาจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมได้ กฎที่ กล่าวว่าโมเดลระบุได้พอดีเมื่อ $t < (1/2)(NI)(NI+1)$

2. เงื่อนไขพอเพียงของการระบุได้พอดี เงื่อนไขพอเพียงสำหรับการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดลมีหลายกฎแตกต่างกันตามลักษณะของโมเดล (Bollen, 1989, pp. 104, 247, 332 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 46) โดยมีกฎทั่วไป ดังนี้

2.1 กฎสำหรับโมเดลลิสเรลที่ไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดเงื่อนไขพอเพียง ได้แก่ กฎความสัมพันธ์ทางเดียว (Recursive Rule) กล่าวว่าเมทริกซ์ BE ต้องเป็นเมทริกซ์ได้แนวทแยง และเมทริกซ์ PS ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง

2.2 กฎสำหรับโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เงื่อนไขพอเพียง ได้แก่ กฎสามตัวบ่งชี้ (Three-Indicator Rule) กล่าวว่า สมาชิกในเมทริกซ์ LX จะต้องมีค่าไม่เท่ากับศูนย์อย่างน้อยหนึ่งจำนวนในแต่ละแถว องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบต้องมีตัวบ่งชี้ หรือตัวแปรสังเกตได้อย่างน้อยสามตัว และเมทริกซ์ TD ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง

2.3 กฎสำหรับโมเดลลิสเรลที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดเงื่อนไขพอเพียง ได้แก่ กฎสองขั้นตอน (Two-Step rule) กล่าวว่า ขั้นตอนหนึ่งให้นักวิจัยปรับโมเดลลิสเรลเป็นโมเดลวิเคราะห์ห้อยค์ประกอบเชิงยืนยัน กล่าวคือรวมตัวแปรภายในและภายนอกเป็นชุดเดียวเสมือนว่าเป็นตัวแปรภายนอกอย่างเดียวนั้นในโมเดลการวิเคราะห์ห้อยค์ประกอบเชิงยืนยัน

2.4 หากพบว่าโมเดลระบุได้พอดีให้ตรวจสอบขั้นตอนที่สองต่อไป ขั้นตอนที่สองให้นักวิจัยปรับโมเดลเป็นโมเดลลิสเรลที่ไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด กล่าวคือ เอาตัวแปรเฉพาะตัวแปรภายในมารวมเป็นชุดเดียวเสมือนว่าเป็นตัวแปรสังเกตได้ เช่น ในโมเดลลิสเรลที่ไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดแล้วตรวจสอบโดยใช้กฎ 2.1

3. เงื่อนไขจำเป็นและพอเพียงของการระบุได้พอดี เงื่อนไขประเภทนี้เป็นเงื่อนไขที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับเงื่อนไขสองประเภทแรก เงื่อนไขข้อนี้กล่าวว่าโมเดลระบุได้พอดี ต่อเมื่อสามารถแสดงได้โดยการแก้สมการโครงสร้างว่าพารามิเตอร์แต่ละค่าจะได้รับการแก้สมการที่เกี่ยวข้องกับความแปรปรวน และความแปรปรวนร่วมของประชากร วิธีการตรวจสอบตามเงื่อนไขนี้ดูเป็นไปไม่ได้หากจะต้องแก้สมการ โดยไม่มีคอมพิวเตอร์

3. การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (Parameter Estimation of The Model)

จุดมุ่งหมายของการประมาณค่าพารามิเตอร์ คือ การหาค่าพารามิเตอร์ที่ทำให้เมทริกซ์ S และ Sigma มีค่าใกล้เคียงกันมากที่สุด ซึ่งในที่นี้ S แทนเมทริกซ์ ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมที่คำนวณได้จากกลุ่มตัวอย่าง และ Sigma แทน เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมที่สร้างขึ้นจากพารามิเตอร์ที่ประมาณค่าได้จาก โมเดลที่เป็นสมมติฐานถ้าเมทริกซ์ทั้งสองมีค่าใกล้เคียงกัน แสดงว่าโมเดลที่เป็นสมมติฐานมีความกลมกลืนกันกับโมเดลที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ (Joreskog & Sorbom, 1989, Bollen, 1989 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 47)

การกำหนดเงื่อนไขให้เมทริกซ์ S และ Sigma มีค่าใกล้เคียงกันนั้น ใช้วิธีการสร้างฟังก์ชันความกลมกลืน (Fit or Fitting Function) เป็นตัวเกณฑ์ในการตรวจสอบและหากจะทำให้ได้ค่าประมาณที่มีความคงเส้นคงวา (Consistency) ทุกฟังก์ชันต้องมีคุณสมบัติรวม 4 ประการ (Bollen, 1989, p. 106 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 48) ดังนี้

1. ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องเป็นสเกลาร์ (Scalar) หรือเป็นเลขจำนวน
2. ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0
3. ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องมีค่าเป็น 0 เมื่อเมทริกซ์ Sigma และ S มีค่าเท่ากันเท่านั้น
4. ฟังก์ชันความกลมกลืนเป็นฟังก์ชันต่อเนื่อง (Continuous Function)

วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ในแต่ละวิธีให้ผลการประมาณค่าที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันไป โดยวิธีประมาณค่าที่ใช้ความคลมกลืนมีทั้งสิ้น 7 วิธี (Bollen, 1989, Joreskog & Sorbom, 1996 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 48-51) ดังนี้

1. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดไม่ถ่วงน้ำหนัก (Unweighted Least Squares: ULS) ซึ่งค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณด้วยวิธีนี้มีคุณสมบัติเป็นค่าประมาณที่มีความคงเส้นคงวา แต่ไม่มีประสิทธิภาพ (Efficiency) และค่าพารามิเตอร์ที่ได้ขาดคุณสมบัติของความเป็นอิสระจากมาตรวัด (Scale Free) ขณะที่จุดเด่นของวิธีนี้ คือความง่ายและความสะดวกในวิธีการประมาณค่า และเป็นวิธีที่เหมาะสมกับข้อมูลที่มีลักษณะการแจกแจงแตกต่างไปจากการแจกแจงแบบปกติพหุนาม (Multivariate Normal Distribution)
2. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generalized Least Squares: GLS) ใช้วิธีการนี้ในการประมาณค่า เมื่อข้อมูลมีความแปรปรวนของตัวแปรตามไม่เท่ากันทุกค่าของตัวแปรต้น (Heteroscedasticity) หรือมีความสัมพันธ์กันระหว่างความคลาดเคลื่อน (Auto-Correlation) เนื่องจากวิธีการประมาณค่าแบบ GLS จะทำการถ่วงน้ำหนักค่าสังเกตเพื่อปรับแก้ความแปรปรวนที่ไม่เท่ากัน ซึ่งค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้มีความคงเส้นคงวามีประสิทธิภาพและเป็นอิสระจากมาตรวัดหรือไม่มีหน่วย
3. วิธีโลกลิขิตสูงสุด (Maximum Likelihood: ML) เป็นวิธีที่ใช้ประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลที่นิยมใช้มากที่สุด ค่าที่ได้จะมีคุณสมบัติจะมีความคงเส้นคงวา มีประสิทธิภาพ และเป็นอิสระจากมาตรวัดหรือไม่มีหน่วย การแจกแจงกลุ่มของค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้จากวิธี ML เป็นแบบปกติ และความแปรปรวนของค่าประมาณขึ้นอยู่กับขนาดของค่าพารามิเตอร์
4. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generally Weighted Least Squares: WLS) เป็นวิธีประมาณค่าที่ครอบคลุมวิธีที่กล่าวมาทั้งหมด ลักษณะการประมาณค่าจะไม่ใช่เมทริกซ์เต็มรูป แต่จะใช้เฉพาะสมาชิกในแนวทแยงและใต้แนวทแยง โดยถ่วงน้ำหนักด้วยอินเวอร์สของเมทริกซ์ w ข้อเสียคือ ถ้าหากเมทริกซ์ w มีตัวแปรสังเกตได้มากเกินไปก็จะทำให้คอมพิวเตอร์ใช้เวลาในการคำนวณมากขึ้น และวิธีนี้ไม่เหมาะสมกับเมทริกซ์ที่มีการตัดข้อมูลสูญหายแบบตัดเฉพาะคู่ที่ขาด (Pairwise)
5. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักแนวทแยง (Diagonally Weighted Least Squares: DWLS) การประมาณค่าพารามิเตอร์วิธีนี้พัฒนามาจากวิธี WLS โดยพยายามลดเวลาในการคำนวณของคอมพิวเตอร์ คือ แทนที่จะคำนวณจากทุกสมาชิกในเมทริกซ์ ก็คำนวณเฉพาะสมาชิกในแนวทแยงเมทริกซ์ ผลที่ได้ทำให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ไม่มีประสิทธิภาพแต่จะมีประโยชน์ เพราะค่าประมาณที่ได้จะอยู่ระหว่างค่าที่ได้จากวิธี ULS และ WLS

6. วิธีตัวแปรที่ใช้เป็นเครื่องมือ (Instrumental Variables: IV) การประมาณค่าพารามิเตอร์ ทั้งวิธีนี้ใช้เป็นการประมาณตั้งต้นสำหรับการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีอื่น ๆ ใช้หลักการ คือ การกำหนดตัวแปรอ้างอิง (Reference Variable) สำหรับตัวแปรแฝงในโมเดล โดยโปรแกรมจะกำหนดโดยอัตโนมัติ จากค่าตัวแปรสังเกตได้ที่นักวิจัยกำหนดให้ค่าพารามิเตอร์ในเมทริกซ์ LX และ LY มีค่าเป็น 1 จากนั้นโปรแกรมลิสเรลจะนำตัวแปรอ้างอิงและตัวแปรสังเกตได้มาคำนวณ หาค่าประมาณพารามิเตอร์ โดยค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพ แต่มีคุณสมบัติความคงเส้นคงวา (Consistency)

7. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองชั้น (Two-Stage Least Squares: TSLS) ใช้หลักการประมาณค่าพารามิเตอร์ตั้งต้นเช่นเดียวกับวิธี 4 โดยลักษณะค่าประมาณค่าพารามิเตอร์ที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพ แต่มีความคงเส้นคงวา และข้อด้อยอีกข้อหนึ่งคือ โปรแกรมลิสเรลมิได้คำนวณค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานสำหรับค่าประมาณชุดนี้และไม่สามารถทดสอบนัยสำคัญได้

การตรวจสอบความตรงของโมเดล (Validation of The Model)

ขั้นตอนที่สำคัญในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การตรวจสอบความตรงของโมเดลลิสเรลที่เป็นสมมติฐานการวิจัย หรือการประเมินผลความถูกต้องของโมเดล หรือการตรวจสอบความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลนั้น ซึ่งจะเสนอค่าสถิติที่ช่วยในการตรวจสอบความตรงของโมเดลรวม 5 วิธี (Joreskog & Sorbom, 1989 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 52-57) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานและสหสัมพันธ์ของค่าประมาณพารามิเตอร์ (Standard Errors and Correlations of Estimates) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลจะให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ค่าสถิติที และสหสัมพันธ์ระหว่างค่าประมาณ ถ้าค่าประมาณที่ได้ไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดใหญ่ และโมเดลการวิจัยอาจจะยังไม่ดีพอ ถ้าสหสัมพันธ์ระหว่างค่าประมาณมีค่าสูงมากเป็นสัญญาณแสดงว่าโมเดลการวิจัยก็อาจจะไม่เป็นบวกแน่นอน (Non-Positive Define) และเป็นโมเดลที่ไม่ดีพอ

2. สหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Multiple Correlations and Coefficients of Determination) ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลจะให้ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์สำหรับตัวแปรสังเกตได้แยกทีละตัวและรวมทุกตัว รวมทั้งสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของสมการโครงสร้างด้วย ค่าสถิติเหล่านี้ควรมีค่าสูงสุดไม่เกินหนึ่ง และค่าที่สูงแสดงว่าโมเดลมีความตรง

3. ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Measures) ค่าสถิติในกลุ่มนี้ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลเป็นภาพรวมทั้งโมเดล มิใช่เป็นการตรวจสอบเฉพาะค่า

พารามิเตอร์แต่ละตัวเหมือนค่าสถิติสองประเภทแรก ในทางปฏิบัติแล้วนักวิจัยควรใช้ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนตรวจสอบความตรงของโมเดลทั้งโมเดล แล้วตรวจสอบความตรงของพารามิเตอร์แต่ละตัว โดยพิจารณาค่าสถิติสองประเภทด้วย เพราะในบางกรณีถึงแม้ว่าค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนจะแสดงว่าโมเดลกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่อาจจะมีพารามิเตอร์บางค่าไม่นับสำคัญก็ได้ นอกจากนี้ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนยังใช้ประโยชน์ในการเปรียบเทียบโมเดลที่แตกต่างกันสองโมเดลได้ด้วยว่า โมเดลใดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่ากัน ค่าสถิติในกลุ่มนี้มี 4 ประเภท (Joreskog & Sorbom, 1989 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, หน้า 52 -57) ดังต่อไปนี้

3.1 ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square Statistics) ค่าสถิติไค-สแควร์เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์ การคำนวณค่าไค-สแควร์คำนวณจากผลคูณขององศาอิสระกับค่าฟังก์ชันความกลมกลืน ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าสูงมากแสดงว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือโมเดลอิสระไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าต่ำมาก ยิ่งมีค่าใกล้ศูนย์มากเท่าไร แสดงว่าโมเดลอิสระสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การใช้ค่าสถิติไค-สแควร์เป็นค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนต้องใช้ด้วยความระวัง เพราะข้อตกลงเบื้องต้นของค่าสถิติไค-สแควร์มีอยู่ 4 ประการ คือ ก) ตัวแปรภายนอกสังเกตได้ ต้องมีการแจกแจงปกติ ข) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นต้องใช้เมทริกซ์ ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมในการคำนวณ ค) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างต้องมีขนาดใหญ่ เพราะฟังก์ชันความกลมกลืนจะมีการแจกแจงแบบไค-สแควร์ต่อเมื่อกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่เท่านั้น และ ง) ฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์จริงตามสมมติฐานที่ใช้ทดสอบไค-สแควร์

3.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Index = GFI) ดัชนี GFI เป็นดัชนีที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากค่าไค-สแควร์ในการเปรียบเทียบความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลสองโมเดล หลักการพัฒนาดัชนี GFI คือ การนำค่าไค-สแควร์ มาพิจารณา ค่าไค-สแควร์มีค่าสูงเมื่อเทียบกับองศาอิสระ นักวิจัยปรับโมเดลใหม่แล้ววิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ค่าไค-สแควร์ที่ได้ใหม่นี้ถ้ามีค่าลดลงมากกว่าค่าแรก แสดงว่าโมเดลใหม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีขึ้น ดัชนี GFI เป็นอัตราส่วนของผลต่างระหว่างฟังก์ชันความกลมกลืนจากโมเดลก่อนปรับและหลังปรับโมเดล กับฟังก์ชันความกลมกลืนก่อนปรับโมเดล

ดัชนี GFI จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 และเป็นค่าที่ไม่ขึ้นกับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง แต่ลักษณะการแจกแจงขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดัชนี GFI ที่เข้าใกล้ 1.00 แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index = AGFI) เมื่อนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดของอิสระ (df) ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง ค่าดัชนี AGFI นี้มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับดัชนี GFI

3.4 ดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Squared Residual=RMR) เป็นดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลสอง โมเดลเฉพาะกรณีที่เป็น การเปรียบเทียบโดยใช้ข้อมูลชุดเดียวกัน ในขณะที่ดัชนี GFI และ AGFI สามารถใช้เปรียบเทียบได้ทั้งกรณีข้อมูลชุดเดียวกันและข้อมูลต่างชุดกัน ดัชนี RMR บอกขนาดของส่วนที่เหลือโดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลสอง โมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และจะใช้ได้ดีเมื่อตัวแปรภายนอกและตัวแปรสังเกตได้เป็นตัวแปรมาตรฐาน (Standardized Variable) เพราะค่าของดัชนีแปลความหมายสัมพันธ์กับขนาดของความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปร ค่าของดัชนี RMR ยิ่งเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่า โมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. การวิเคราะห์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อน (Analysis of Residuals) ในการใช้โปรแกรมลิสเรลนักวิจัยควรวิเคราะห์เศษเหลือควบคู่กันไปกับดัชนีตัวอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคลาดเคลื่อนมีหลายแบบ แต่ละแบบใช้ประโยชน์ในการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดังนี้

4.1 เมทริกซ์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อนในการเทียบความกลมกลืน (Fitted Residuals Matrix) หมายถึงเมทริกซ์ที่เป็นผลต่างของเมทริกซ์ S และ Sigma โปรแกรมลิสเรลจะให้ค่าความคลาดเคลื่อนทั้งในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐาน ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ ผลหารระหว่างความคลาดเคลื่อนกับค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของความคลาดเคลื่อนนั้น ถ้าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูล ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐานไม่ควรมีค่าเกิน 2.00 ถ้ายังมีค่าเกิน 2.00 ต้องปรับโมเดล นอกจากจะให้ค่าความคลาดเคลื่อนแล้วโปรแกรมลิสเรลให้แผนภาพต้น-ใบ (Stem-and-Leaf Plot) ของความคลาดเคลื่อนด้วย

4.2 คิวพล็อต (Q-Plot) เป็นกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับค่าควอนไทล์ปกติ (Normal Quantiles) ถ้าได้เส้นกราฟมีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุมอันเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices) ดัชนีตัวนี้เป็นประโยชน์มากในการปรับโมเดล ดัชนีปรับโมเดลเป็นค่าสถิติเฉพาะสำหรับพารามิเตอร์แต่ละตัวมีค่าเท่ากับค่าไค-สแควร์ที่จะลดลงเมื่อกำหนดให้พารามิเตอร์ตัวนั้นเป็นพารามิเตอร์อิสระ หรือมีการผ่อนคลายข้อกำหนด

เงื่อนไขบังคับของพารามิเตอร์นั้น ข้อมูลที่ได้นี้เป็นประโยชน์มากสำหรับนักวิจัยในการตัดสินใจปรับโมเดลให้ดีขึ้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Measures) ในการตรวจสอบความตรงของโมเดล โดยพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (Chi-square) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Index) และดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index)